

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје
Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Скопје

СЛАВИСТИЧКИ СТУДИИ 18

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје
Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Скопје

СЛАВИСТИЧКИ СТУДИИ 18

Списание на Катедрата за славистика
при Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ Скопје

Скопје, 2018

Издавач: Филолошки факултет „Блаже Конески“ – Скопје
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје

Уредник на издавачката дејност
Анета Дучевска, декан на факултетот

Меѓународен уредувачки одбор:
Иван Доровски (Чешка)
Биљана Мирчевска – Бошева (Македонија)
Предраг Пипер (Србија)
Јан Соколовски (Полска)
Лидија Танушевска (Македонија)
Бранко Тошовиќ (Австрија)
Ала Шешкен (Русија)

Рецензенти
Максим Каранфиловски
Лех Мјодињски

Лектура
Милица Миркуловска

Компјутерска подготовка и печат:
БороГрафика

Тираж:
300 примероци

**На проф. д-р Кита Бицевска
по повод нејзината 70-годишнина**

СОДРЖИНА

Кон јубилејот на проф. д-р Кита Бицевска
Библиографија на проф. д-р Кита Бицевска

ЛИНГВИСТИКА

Ирен АЛЧЕВСКА
Фразеологическите наречни словосочетанија
и их синтаксическа структура

Јасминка ДЕЛОВА-СИЛЈАНОВА
Фраземи со компонента уво/ушо во македонскиот и во чешкиот јазик

Марија КОРОБАР – БЕЛЧЕВА
Името на селото Стрикчан (Стригичан)

Natalia ŁUKOMSKA
Analiza stylistyczno-językowa *Listów do Kwiecieńki* Bohumila Hrabala

Лилјана МАКАРИЈОСКА
Придонесот на проф. Кита Бицевска во истражувањето
на македонските црковнословенски текстови

Лилјана МАКАРИЈОСКА, Бисера ПАВЛЕСКА-ГЕОРГИЕВСКА
Географската терминологија во средновековните молитвеници
(XV–XVIII век)

Михајло МАРКОВИЌ, Соња НОВОТНИ
Слепченскиот патерик (дел од северномакедонските ракописи)

Милица МИРКУЛОВСКА
Повелигденски традиции во полската културна и општествена средина

Биљана МИРЧЕВСКА-БОШЕВА

Бојата на емоциите

(врз материјал од македонската и од руската фразеологија)

Димка МИТЕВА

Грст фразеологизми од „Планински венец“

на П.П. Његош во превод на Блаже Конески

Виолета НИКОЛОВСКА

Фраземите со компонента *глава* во македонскиот и во рускиот јазик

Соња НОВОТНИ, Михајло МАРКОВИЌ

Носовките и нивниот одраз во северните македонски ракописи

(со акцент на Верковиќевиот апостол)

Jelena PARIZOSKA

Poredbeni frazemi s vlastitim imenima u hrvatskome – Korpusni pristup

Марија ПАУНОВА

Кон статијата *За најтисоџ на црквата Св. Никола во село Сџрезовце,*

Кумановско од Кита Бицевска

Jan SOKOŁOWSKI

Uwagi o mechanizmach derywacji metaforycznej przymiotników

w językach słowiańskich

Бисера СТАНКОВА

Глаголските времиња претеритум и перфект

во германскиот јазик и нивните македонски еквиваленти

во новинарско-публицистичкиот стил

Игор СТАНОЈОСКИ

Дубитативот во бугарскиот наспрема македонскиот јазик

Наташа СТОЈАНОВСКА-ИЛИЕВСКА

Категоријални информации во македонските

и англиските перифрастични предикати

Анета СТОЈИЌ, Санела МУРИЦА

Колокации – теориски разгледувања и примена во практиката

врз примери од хрватскиот и од германскиот јазик

Maria STRYSZEWSKA

Feminativa w języku rosyjskim i polskim (na materiale powieści M. Bułhakowa *Мастіер* и *Маргарита* oraz jej przekładu na język polski)

Катица ТРАЈКОВА

За тератолошките мотиви во евангелијата
во Речникот на црковнословенскиот јазик од македонска редакција

ЛИТЕРАТУРА, ПРЕВОД, КУЛТУРА

Јованка ДЕНКОВА

Научната фантастика на Александар Белјаев –
привлечен жанр за младите читатели

Соња ЗДРАВКОВА-ЦЕПАРОВСКА

Руската литература на македонската балетска сцена

Горан ИВКОВИЌ

Мотивите во македонските еротски приказни

Елена ОБУХОВА

Старое и новое в именах собственных и особенности
их перевода на македонский язык на примере романа
О. славниковой «Легкая Голова»

Martina TANESKI

Pliaga v Solúne

Tri macedónske ľudové balady z komparatívneho aspektu

Лидија ТАНУШЕВСКА

Дијалектот во полската книжевност –
проблем или предизвик за преведувачот

Искра ТАСЕВСКА ХАЌИ-БОШКОВА

Професорот Ванчо Тушевски и неговиот придонес
кон откривањето на словенските културни врски

ПРИКАЗИ И ХРОНИКИ

Марија ГОРЃИЕВА ДИМОВА

Мемоарски мнемоники: од интерпретација до манипулација (Венијамин Александрович Зилбер – Каверин. *Еџилоџ*. Скопје: Три/Арс Ламина, 2014)

Екатерина ТЕРЗИЙОСКА

Единство Европы по данним лексики

Николина ТРАЈКОВСКИ

Меѓународна фразеолошка конференција СЛАВОФРАЗ 2017:

Имиња̄та и фразеолоџија̄та

УДК 811.163.3'373.7

УДК 811.161.1'373.7

Биљана МИРЧЕВСКА-БОШЕВА

Филолошки факултет „Блаже Конески“

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“

Скопје, Р. Македонија

**БОЈАТА НА ЕМОЦИИТЕ
(ВРЗ МАТЕРИЈАЛ ОД МАКЕДОНСКАТА И ОД РУСКАТА
ФРАЗЕОЛОГИЈА)**

Апстракт: Бојата има огромно значење во нашиот живот. Без оглед на тоа што постојано се водат дебати за природата на бојата, за нејзиното објективно постоење, сепак неспорен е фактот дека живееме во свет на бои. Во овој труд се разработува еден мал сегмент од релацијата боја - емоција преку фразеолошкиот материјал од македонскиот и од рускиот јазик. Изучувањето на оваа релацијата е важно за правилно разбирање и употреба на фраземите во секојдневната комуникација бидејќи компоненти со значење боја често се среќаваат кај фраземите со кои се изразува одредена емоција.

Клучни зборови: *боја, емоции, фразеологија, македонски јазик, руски јазик*

Појдовна точка за овој труд беше ставот на Ј. Гете (според Семьянская 2009 : 98) дека бојата е симбол на самиот човек, на неговите мисли и чувства, притоа тој симбол не е поетски, туку психолошки со конкретна, специфична содржина. Ваквите негови согледувања и заклучоци за односот на бојата и психологијата биле поттик за размислување на многу научници и уметници (Хегел, Шопенхауер, Витгенштејн, Кандински, Набоков), иако теоретските основи застапени во неа никогаш не наишле на сериозна поддршка кај физичарите.

Според Гете, релацијата боја-емоција нема случаен карактер, туку емоциите и боите се длабоко поврзани и преплетени. Така, секоја емоционална состојба може да се активира т.е. да се предизвика или потенцира со помош на комбинации на бои. Според ова се смета дека

боите предизвикуваат емоции и дека имаат одреден ефект врз менталната состојба на една личност, иако интензитетот на влијанието на бојата кај сите луѓе е различен. Во врска со ова може да се каже дека боите и нивните комбинации се јавуваат како симболи за емоциите. Притоа некои емоции се изразуваат или со една боја (најчесто) или со еднородна комбинација, на пример тагата (црно, сиво), радоста (црвено и жолто). Хроматските профили на други емоции, пак, како на пример интерес, изненаденост не се така едноставни и разбирливи. При бројните испитувања и анкетаирања се дошло до впечаток дека испитаниците доста се мачеле при определувањето на боја за тие емоции и за разлика од претходните имале многу пониска стапка на усогласеност.

Не треба да се заборава и обратната врска, т.е. дека емоционалната состојба на човекот влијае на односот кон бојата, на промена во сензибилноста на бои, претпочитањето на извесна боја и сл. Експериментално е испитувана разликата во сензибилноста кон боите (прагот на разликување на боите) во зависност од емоционалната состојба на човекот. Позитивните емоции, како на пример радоста, се покажале поврзани со покачена чувствителност кон црвено и жолто и со намалена кон сино или зелено. При доживувањето негативни емоции се забележувало обратното: чувствителноста кон сино и зелено се покачувала, а кон жолто и црвено се намалувала.

Ваквата полифункционалност на боите од една страна ги прави уникатна алатка за изучување на емоционалната сфера на човекот, а од друга страна таа е основа за нееднозначноста во оценката на набљудуваните феномени.

Во овој труд се обидовме оваа релација да ја поставиме во лингвистичка рамка, односно да ја разгледаме улогата на бојата во јазичните средства со кои изразуваме емоции. А изразувањето на емоциите се врши преку средства од сите нивоа - од фонетско до синтаксичко. Но сепак, фраземите најсилно и најсликовито ја карактеризираат емоцијата. Во основата на овој став стои фактот дека огромен број фраземи означуваат поими што може да бидат предадени со зборови или описни конструкции, но сепак фраземите се разликуваат од синонимните зборови и описни конструкции со нијансите во значењето и најмногу со својата експресија. Замената на фразема со збор или синтагма не може да биде рамнозначна бидејќи при таквата замена исчезнуваат нијанси во значењето, слики, емоции, односно сè она што ја составува семантичко-стилистичката карактеристика на фраземите. Според ова, фраземите ги карактеризираат емоционалните состојби длабоко, оригинално и силно, а дополнителна потврда за ова наоѓаме и во следниов став: „Ако лексиката во својата суштина изразува сума од појави, факти, процеси од стварноста, тогаш фразеологијата ја опфаќа на прво место сферата на доживувањата и

чувствата, психолошката состојба на индивидуата, темите на чувствата, жал, радост, љубов, конфликт и сл. (Ројзенсон, Авалиани 1967:12).

Според тоа, најсоодветно беше релацијата боја-емоција да се разгледува на фразеолошки материјал. При ексцерпцијата најдовме на многу примери на употреба на лексема со значење боја во составот на изразите кои се базираа на некои од асоцијациите кои се општо познати¹. Така на пример: *сива економија* се поврзува со карактеристиката на сивата боја – таинственост, неопределеност, *зелено свеќило*, *зелен ѓојас* – носи асоцијација на слобода, *црвено свеќило* - опасност, *црна дујка* – бесконечност. Според ова може да се заклучи дека општоприфатената симболика на бојата ни помага во сфаќањето на фраземите. Но фраземите кои означуваат емоции и во својот состав имаат компонента која означува боја често не се базираат на ваквата симболика, туку во својата основа ја имаат физиолошката промена која настанува во моментот на доживување на емоцијата.

Имајќи ја предвид обемноста на темата, за овој труд се одлучивме да се ограничиме на три емоции: срам, страв и гнев.

Да започнеме со фразеосемантичкото поле *срам*. Доживувањето срам е важен социјален феномен кој се појавува кога човекот ги нарушил нормите и вредностите на групата на која ѝ припаѓа, а сака да ги зачува односите со таа група и нејзините вредности. Ова се поткрепува и со ставот на Левис дека доживувањето срам е можно само при емоционална врска со друг човек или луѓе чие мислење и чии чувства се важни за субјектот. (Иљин 2001) Во таков случај се јавува специфична внатрешна, емоционална состојба на човекот кога тој го оценува своето однесување врз основа на општествено прифатените етички норми.

Во основата на голем дел од фраземите кои означуваат срам лежат физиолошките ефекти на организмот на човекот кој ја доживува оваа емоција, кои не подлежат на регулација од страна на волјата, како: поцрвенување, потење, замирање и сл. Ова се поткрепува и со ставот на одредени психолози дека срамот настанува кога организмот на човекот не може да го издржи притисокот предизвикан од внатрешниот конфликт и

¹ црвената боја симболизира опасност, војна, енергија, сила, моќ, страст и љубов, розевата - романтика, оптимизам, радост, непосредност, портокаловата асоцира на бизнис и кариера, се поврзува со лидерски квалитети, сила, успех. Жолтата боја асоцира на мудрост, интелект, умствена активност, а зелената најчесто се асоцира со живот, раѓање, природа и симболизира раст, развој, пари, слобода. Сината најчесто се асоцира со чесност, отвореност, спокојство, а белата боја - чистота, прозрачност и светлина, ангели, божество, правда, невиност, отвореност, но и празнина, додека сивата боја е боја на смирување, меланхолија, рамнодушност, неопределеност. Црната се асоцира со смртта, преодот, бесконечноста, власт и сила, потчинување на убавината, а кафеавата е боја на земјата, таа е неутрална, симболизира стабилност, поддршка, реалност.

‘прегрејува’. Затоа срамот се манифестира со поцрвенување и нарушување на нормалниот тек на мислите. Врз основа на надворешната манифестација на емоцијата *срам* доаѓаме до метонимијата *поцрвенување/поштење наместо срам* и до метафората *срамот е жештина*. Ова се гледа во следниве примери:

мак. *поцрвени од срам, поцрвени како домаќин/пациент/калинка, се виврени како шиперка* и др.

рус. *покраснеть от стыда, побагроветь от стыда, краска бросилась в лицо, краска залила лицо, залиться краской, заливаться румянцем от стыда, покраснеть как помидор, покраснеть как мак /маков цвет, покраснеть как <вареный> рак* и др.

Овие фраземи покажуваат дека фокусот е ставен пред сè на поцрвенувањето на лицето кое може да се споредува со други црвени објекти (животни, растенија), а симболот за срам – поцрвенетото лице е најпродуктивен елемент. Во продолжение наведуваме неколку контекстуални употреби на овие фраземи:

Актерот Роберт Де Ниро *поцрвени од срам* на доделувањето на Златниот Глобус, откако ја скрши статуетката која ја доби за животно дело. (<http://daily.mk>)

Кога даваше интервју минатата година, мислам на некоја охридска плажа, му рекоа да направи еден ФС и *се поцрвени како шиперка* за на крај да каже два збора што се фростајл? (forum.kajgana.com)

В горницу острожно, бочком вдвинули сь сыновья Ивана, за ними - Вера. Жена Ивана вела за руку смущенную Тату, *красную как маков цвет*. (СТСРИ)

- Такая красавица и такие комплексы. Это у вас с детства? Катя почувствовала, что *заливается краской*. Она спокойно относилась к собственной внешности, но терпеть не могла, когда посторонние люди начинали обсуждать ее внешность. (СТСРИ)

Во рамките на истата метафора *срамот е жештина* издвојуваме уште една група фраземи кои се однесуваат на срамот изразен со висок интензитет. Во принцип ваквото значење се доловува преку сликата на човек кој целиот поцрвенел, а како највисок степен на жештина односно на акумулиран срам ги среќаваме примерите во кои се гори од срам.

мак. *целата/целиот поцрвени од срам, душата му црвене од срам, се зайали во лицето, и сидовите црвенеат од срам, гори од срам* и др.

рус. *покраснеть до ушей, покраснеть до корней волос, уши горят (у кого-л.), сгорать /сгореть от стыда* и др.

Од примерите забележуваме разлика во компонентскиот состав односно ако во рускиот јазик се црвенеа до уши, до коренот на влакното, во македонскиот јазик почесто се користи целосно црвенеаење или црвенеа душата. Во ТРМЈ е забележан и изразот *се зајпали во лицето* со значење *се вирви* и со овој пример има поголемо доближување до руските примери. Во ФРМЈ регистрирана е и фраземата *и сиговиите црвенеаи од срам преку кој се истакнува високиот интензитет на емоцијата преку нејзино ширење надвор од границите на човековото тело*. Соодветен аналог во рускиот јазик при оваа ексцерпција не е најден. Во продолжение следат неколку контекстуални употреби на овие фраземи:

Само да си спомнам за својот тогашен речник, проклет да бидам, јас веднаш почнувам да се потам, *душава ми црвени од срамот*. (Ж. Чинго, Големата вода, 11)

Он набљудал эту сцену с таким презрением, что я сгорая от стыда, и не зная, как отделяться от матушки, позорившей меня, оттолкнул ее и быстро пошел к воротам. (М. Шишкин. Всех ожидает одна ночь, www.ruscorpora.ru)

Моментот на симнување на непријатното чувство на срам со кое е обележан субјектот е застапено во македонските ЕФ: *му го обели образот*, *обели образ* со значење: го симна срамот. Сликата на обелување е присутна и во рускиот јазик, но без ограничување на дејството врз образот или друг дел од телото. Така, значењето го симна срамот е застапено во фраземата *обелить кого-то (себя, его...)*. Пример:

Славка се омажи минатата недела и денес се дојдени на благо. Верувај ми дека како нешто да ме штрекна!... Видов дека за тоа сум само јас крив... И покрај тоа, Ристе, јас ја побарав, го мит да и честитам, та барем *да ти го обелам образот*. (Ристо Крле, Автобиографија, 381)

Каким образом и какими обещаниями профессору Витлину удалось этого добиться, нам неизвестно, говорилось в письме женской организации, однако ясно, что нынешнюю кампанию Марты Конели в его защиту надо рассматривать как попытку жены *обелить* в глазах общественности *своего провинившегося мужа*. (Владимир Матлин. Относительное и абсолютное, www.ruscorpora.ru)

Белата боја е присутна и кај наредна емоција која ја разгледуваме, а тоа е *стравот*. Станува збор за негативна емоција која се појавува како реакција на реална или замислена опасност, силна, ненадејна, неочекувана ситуација или закана која го загрозува животот, личноста, вредностите. Надворешната манифестација на стравот се карактеризира со тресење на рацете, нозете, на долната вилица, губење на гласот, нагло побледување, отежнато дишење, нерамномерна работа на срцето и др. (Иљин 2001 : 153-

155). Имајќи ја пред себе ваквата слика на човекот кој доживува страв, ја издвојуваме експресијата на лицето или поточно промената на бојата на кожата како последица на почувствуваната емоција. Оваа физиолошка реакција е во основата на следниве фраземи:

мак. *ѝребледе од сѝрав, блед како крѝа, крѝа се сѝорил, ѝозелене од сѝрав, зелен од сѝрав* и др.

рус. *побледнетъ/побелетъ от страха, белый как смерть/ полотно/ стена/ мертвец, бледен как смерть, кровинки в лице на остальсь, кровь отлила от лица* и др.

Во продолжение следат неколку контекстуални употреби на овие фраземи:

И, бришејќи ги окалките полека пријде кон бандерата, ги стави окалките врз носулето, се загледа во жалната вест, *ѝребледе како крѝа* и се ничкоса во прашината. Добринко му фрли бокал студена бунарска вода в лице и тој си дојде на себе. Седна на земјата. Со раката која му трепереше како зелен ластар покажа на бандерата. Од плакатата со објавата за жална вест ги гледаше негова слика! А неговото име со дебели мрсни букви беше под сликата. Лајодисеја, претрашен до немајкаде, промрмори: „Тоа е знак!“, стана и почна да ги собира плакатите од маалските бандери. (Владимир Плавеvesки, Амкање, <http://makedonija.rastko.net/cms/files/books/47e5573c4870f>)

У Елены *крвинки в лице не остальсь*, как толькo она услышала походку Инсарова (Тургенев. Накануне, www.guscorpora.ru).

Од овој мал дел од целокупниот фонд се забележува отсуството на зелената боја при карактеризирањето на стравот во рускиот јазик односно тој во руската јазична слика се поврзува пред сè со белата боја: *ѝобелетѝ оѝ сѝраха, белый как смерѝѝ*, додека зелената боја пред сè се користи за карактеризирање на злоба, гнев, јад.

Зелената боја е многу покарактеристична за фраземите кои припаѓаат на полето *ѝнев*. Имено, гневот пред сè се манифестира преку следниве физиолошки реакции: покачена телесна температура, покачен крвен притисок, црвенило и последици врз нормалната перцепција. Со зголемувањето на гневот и физиолошките ефекти се зголемуваат. На ова се надоврзува и сликата за огнот како краен резултат од неможноста да се контролира жештината односно гневот. Ова надоврзување е особено очигледно во споредбата на огнот кој може долго време да тлее и на крај да пламне со гневот во човекот кој исто така може долго време да тлее, а потоа нагло да пламне. Ова може да се прошири и на опасноста од огнот за оние околу него која се доведува во врска со опасноста од гневниот човек

за оние кои го опкружуваат. На крај како што нештата зафатени со оган не може да функционираат нормално, така и луѓето доведени до некоја крајна граница на гневот не може да функционираат нормално. Врз основа на сево ова се доаѓа до основната метафора за гневот дадена од Лејкоф и Ковечеш (1987), а тоа е *гневоӣ е жешӣина на шечностӣ во сагоӣ*. Ова треба да се земе условно бидејќи метафоричкиот притисок на сидовите на садот, потенцијалното отекување и на крај експлодирање може да се мотивирани како од температурата на течноста, така и од метафоричко зголемување на количината на течност т.е. гнев. Бидејќи топлината во овој случај е факултативна, подобро е да се користи *гневоӣ е (жешӣина на) шечностӣ во сад*. Ова оди во прилог и на една значајна разлика која се забележува меѓу ексцерпираниот материјал од рускиот и од македонскиот јазик и метафорите кои Лејкоф и Ковечеш ги регистрираат во англискиот јазик. Така, ако во нивниот модел единствен значаен материјал за градење на концептот е човечката физиологија, во нашиот материјал наидуваме и на елементи од акумулираното знаење и искуство на колективот. Имено, ексцерпираниот материјал може да се подели на две субметафори со кои се концептуализира гневот: *гневоӣ има зелена/жолтӣа боја и живее во црнио̄и дроб или жолчкаӣа* и *гневоӣ има црвена боја и живее во срцеӣо*.

Субметафората *гневоӣ е зелена шечностӣ во шелоӣо* е продолжение на древниот модел со потекло од Далечниот Исток. Врз овој модел се потпира и популарната теорија на Хипократ за “патологијата на течностите” како причина за четири видови темпераменти (сангвиник, колерик, флегматик и меланхолик). Оваа шема имала широко влијание и на средновековното мислење. Во оваа теорија жолто-зелената боја е поврзана со колерикот и гневот. Семата “зелено” ја поврзува претстава за гневот со жолчката, но и со црниот дроб. Семантиката на овој културен концепт помага да се објасни мотивацијата на јазичното номинирање на гневот застапено во следните примери:

мак. *му се излеа жолчкаӣа, му се исц̄ури жолчкаӣа, му ѝукна жолчкаӣа, му се крена жолчкаӣа, ѝозеленей̄ оӣ гнева, ѝозелене од гнев, <зелени> з̄ушӣери болва/блуе.*

рус. *изливать / излить желчь, исходить желчью.*

Во продолжение следуваат неколку контекстуални употреби на дел од овие фраземи:

Суденикот може да биде строен мустаклија или грчаво пужеме... богдуша или господибрани, зборлија или немтур, свездалија или клапуш, мед да налева од устата или *да блуе зелени з̄ушӣери*. (Владо Малески, Разбој, 36)

Не знаеме дали вработените од Apple се *йозеленети* од *џнев* дека конкурентскиот производ е префериран пред нивниот. Но, секако треба да очекуваме одговор од нивна страна. (<http://forum.gsm.mk/threads>)

Ја не могу назвањат графоманами авторите, отвоевавших во жесткој конкурентној борби определена част публики. Можно *изливати желчь* по поводу писаниј Марининой, но што никак не отразит се на неј милионска тиража. Но можно *желчь* не *исходит*, а просто не читат ту же Маринину (што ја и делаю). (СТРСИ)

Овие фраземи во фразеолошките речници се толкувани како изрази со кои се доловува човек кој е многу раздражен и кој зборува со многу бес и злоба против некој или нешто (за *<зелени> џушйери болва*) или како разгневеност до крајни граници (за *му се излеа /исйури/крена жолчкайа*), односно како излевање гнев врз некој (*изливати/излити желчь*). Забележлива е бројната доминација на македонските единици што е разбирливо од аспект на географската поставеност односно припадноста на македонскиот јазик во балканскиот јазичен сојуз во кој е особено активна оваа субметафора. (Петрова 2011)

Во основа на втората субметафора лежи сликата: ‘домот’ на гневот е срцето како животен центар на човечкото суштество кој овозможува циркулација на крвта. Во состојба на гнев вегетативниот нервен систем се возбудува, во крвта доаѓа големо количество адреналин, работата на срцето се забрзува, се зголемува и притисокот, се покачува температурата на телото. Надворешен индикатор на оваа состојба станува поцрвенувањето на лицето. Сликата која се потпира на семантичката асоцијација **срце – црвено (крв, оган) – гнев** лежи во основата на следните фраземи:

мак. *крвйа му врие/зовре; му ја расйали/зайали крвйа; крвйа му иџра, крвйа не му се смирува; крвйа му удрила во џлава; му врие душайа, му зовре (во) душайа; врие од џнев; зажарен од џнев, йламйи од џнев; како на жар да е; црвен од џнев, се цирви од џнев, исйура оџан од очийе, блуе оџан* и др.

рус. *кровь вскипает /закипает <в жилах>, кровь ключом кипит, наливаются кровью, кровь ударила в голову, кровь кинулась в голову, накипело на сердце, закипел от гнева, пышет жаром, красный от гнева, побагрывает от гнева* и др.

На јуриш, ој, славни другари мои!
 – извика борец *зажарен од џнев*
 на јуриш ој свет е погледот што гори,
 првата ни радост на новиот ден!
 (Гого Ивановски, За новата пролет, 7)

От издевательноскогo тона Леонида Маше *крoвь ударила в ѓолову*. А Леонид заливался соловьем, уверенный, что теперь он полностью контролирует ситуацию. (СТРСИ)

Според ексцерпираниот материјал може да се заклучи дека меѓу двата јазика преовладуваат сличностите и дека како словенски јазичи тие користат скоро исти средства за доловување на конкретното значење, додека разликите се далеку поретки. Во однос на застапеноста на бојата може да се каже дека кај фраземите кои означуваат страв застапена е белата боја во двата јазика и зелената во македонскиот јазик, кај фраземите со значење срам – црвената и белата кога станува збор за симнување на срамот, додека гневот е обоен во црвено и зелено. Значи, во разгледуваните три емоции доминираат овие три бои, но истите не се поврзани со општоприфатените симболики наведени претходно со исклучок на значењето на белата боја кај фраземите кои означуваа симнувањето на срамот кое се поврзува со симболиката на чистота и невиност. Кај поголемиот дел од фраземите значењето е мотивирано од визуелната перцепција и е засновано на физиолошките особини на организмот при доживувањето на конкретната емоција.

Користена литература

- Апресјан Ю. Д. 1995. *Избранные труды, том II. Интегральное описание языка и системная лексикография*. Москва.
- Арутюнова Н. Д. 1998. *Язык и мир человека*. Москва : Языки русской культуры.
- Баранов, Н.А и Добровольский, Д.О. 2007. *Словарь-тезаурус современной русской идиоматики*. Москва : Мир энциклопедий Аванта.
- Велковска, С. Конески, К. Цветковски, Ж. 2003-2012. *Толковен речник на македонскиот јазик*. Скопје: Институт за македонски јазик “Крсте Мисирков”.
- Вычужанина А.Ю. *Выражение эмоционального концепта через цветообозначение в когнитивном пространстве*. Слово, высказывание, текст в когнитивном, прагматическом и культурологическом аспектах: сб. ст. участников IV междунар. науч. конф., 25-26 апр. 2008 г., Челябинск. Т. 2. Челябинск : РЕКПОЛ. стр. 67-71.
- Димитровски, Т., Ширилов, Т. 2003-2009. *Фразеолошки речник на македонскиот јазик*. Скопје : Огледало.
- Ильин Е. П. 2001. *Эмоции и чувства*. СПб.: Питер.
- Кадыкова А.Г., Крейдлинг Г.Е. 2010. *Части тела в русском языке и в русской культуре: признак „цвет“*. Вестник РГГУ № 9 (52)/10. Москва. стр. 47-64.
- Конески, Б. 1961-1966. *Речник на македонскиот јазик*. Скопје: Институт за македонски јазик.
- Лопарева, Ю. В. 2010. *Внутренний мир человека сквозь призму цвета*. Вестник ВГУ. Серия: лингвистика и межкультурная коммуникация, № 2. стр. 129-131.

- Петрова, А. 2011. *Об эмоциях, их “доме” и цвете (взгляд на зеленый и красный гнев в балканских языках)*. Балканский спектр: от света к цвету. Москва, 2011.
- Ройзензон Л.И., Авалиани Ю.Ю. 1967. *Проблемы фразеологии и задачи ее изучения в высшей и средней школе*. Вологда.
- Семьянская М.А. 2009. *Символика цвета: миф или реальность*. Вестник МГОУ. Серия „Лингвистика“, № 2. Москва: Изд-во МГОУ. стр. 98 – 105.
- Шаховский, В. И. 2008. *Лингвистическая теория эмоций*. Москва : Гнозис.
- Яковлева, Е.С. 1994. *Фрагменты русской языковой картины мира (модели пространства, времени и восприятия)*. Москва : Гнозис.
- Яранцев, Р.И. 1997. *Русская фразеология. Словарь - справочник*. Москва : Русский язык.
- Kovecses, Z. 2010. *Metaphor: a practical introduction*. Oxford: Oxford University press.
- Krech, D. Crutchfield, R. 1958. *Elements of Psychology*. Berkeley: University of California.
- Lakoff, G. Kovecses, Z. 1987. *The cognitive model of anger inherent in American English. - Cultural models in language and thought*. Cambridge University Press.
- Lakoff, G. Johnson, M. 2003. *Metaphors we live by*. Chicago: The University of Chicago Press.

Биляна МИРЧЕВСКА-БОШЕВА

ЦВЕТ ЭМОЦИЙ (НА МАТЕРИАЛЕ ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ МАКЕДОНСКОГО И РУССКОГО ЯЗЫКОВ)

Данная работа посвящена изучению значения цвета в фразеологии. Это явление в языке связывает лингвистику с психологией, историей и традициями страны изучаемого языка. Цель данной работы – исследовать связь между фразеологизмом и цветом, входящим в его лексический состав. Проанализировав отношения между цветом и фразеологизмом, утвердили, что знание значений отдельных цветов может помочь при переводе фразеологических единиц. Но далеко не все значения фразеологизмов зависят от значения цветов, входящих в их состав, а именно многие фразеологизмы основаны на физиологических особенностях организма.